

Szigeti arcok

Gondolatok a tekintetről

GAÁL JÓZSEF

Egy idő után a festőkéssel szinte kivájt szemüregben megcsillant a tekintet, az apró fénypont kimozdította az arcot a befelé figyelő állandóságból. Tudod, hogy a festészetet sokan egyfajta mimetikus versengésnek tartják, az illúzió tökéletesedését látják az európai festészet alakulásában. Te mindig úgy érezted, hogy ez inkább beburkolás, elpalástolás. Nem feltárás, nem az azonosulásnak az a foka, amit ösztönösen mindig is akartál. Nem akartál a mimézis csapdájától menekülni, mert az első pillanattól mást akartál. Magad módján a tér illúzióját elkerülted, nem új tereket, perspektívát kerestél, hanem a térnélküliségből akartad kimetszeni a figurát. Nem tudsz illúziót teremteni, hanem a mű által akarod láthatóvá azt, ami önmagán túlmutat. Ez visszafogottságot követel. Képi szegénységet. A portré egyedi szubjektum, csak önmaga. Sohasem akartál személyt ábrázolni. Ha individuum bontakozott ki, addig nem nyugodtál, amíg el nem személytelenítetted. Prototípusokat teremtettél, amelyek csak látszólag ikonok, mert nem mutatnak túl, nem szolgálják a láthatatlant. Az ikon mint jel az abszolútra, a túlnanra irányít. Útmutató, irányjelző, ezért vállalja a személytelenséggé válást, az elszegényített, önmagába záródó szépséget. Ezáltal lesz áteresztő kapu vagy csatorna, ezáltal több mint útmutató. Bebocsátó, befogadó, benttartó, de önmagán túlmutató. Ahogy megcsillant a szemüregben a tekintet, megjelent a közelség és távolság, odalett a távolság. Megjelent az esendő mimika, az aszimmetria, az idő, a véges állapot dinamikus pillanatnyisága. Új feladatot adtál magadnak, az elillanót is be akarod vonni az állandóságba. Mindezt csak veszteséggel lehet, a rejtő maszk monolit zártságát végleg le fogod bontani. Az elvont maszk egymásba csúszó síkjai helyett a gyűrődő festék egymásba kapcsolódó rétegei élő bőrként akar viselkedni, már eleven arc kezd kibontakozni. Először megfested az áttört, üreges koponyát, majd újabb és újabb rétegekkel burkolva élővé akarod tenni. Bőrrel bevont koponyai szobraid építőmódszerét tudattalanul elkezdted hasznosítani a festésnél. Eszedbe jut Alberto Giacometti szobrász középtengelyből építkező festészeti módszere. Nem feltáró közeledés, hanem a magból való kifejlődés. A fej, az arc

GAÁL JÓZSEF: Földműves, 2010, olaj, karton, 70×50 cm

kibomlik, s már nem hozhatsz létre prototípusokat, mert a kibomlás folyamata maga a változékonyság, állandó meglepetés. A magból kihajtó módszer nem engedi a kívülmaradást, az absztrakt szenvtelenséget. A magból kifakadó arc egyszerre emlékezés, megidézés, felébresztése a múltnak, a halálból való kitekintés, a mulandóság elillanó változékonysága. Beburkolni, majd felfejteni újra

GAÁL JÓZSEF: *Arc I.*, 2016, olaj, karton, 70×50 cm

és újra, személytelenné alakítani a túlságosan személyest. Mégis átszivárog valami mélyről, a tudattalanban tárolt, elfelejtett arcok kezdenek kitüremkedni a rétegek alól. Eltávozott ősök, falubéliek, nevüket vesztett parasztféjek követelőznek. Eltűnt szubjektumok széteső lélekmotívumai, akik már élettel telítve ugyan nem létezhetnek. Nem lehetnek külsődlegesek, nem ölthetnek új alakot, csak beleolvadhatnak az elképzeltbe. Egy sosem volt lény részeként végleg feloldódnak, mert csak felderengő lélekfoszlányok a szeszélyes elme tudattalanjában. Eltűnő lényed belsőlegességében rejtve, pillanatra felbukkanva, majd elmerülve, végleg belesüppedve az egymást kioltó képzetekbe.

Azt hiszed, hogy az emlékezés számodra az idő múlásának kicselezése, de tévedsz, az emlékezés éppen a mulandóság kultusza. Az újrateemtés mégsem felidézés, nem konzerválás és nem archiválás. Az élővé tétel személyessége helyett, amit az emberi elmúlás egynedisége, anyagisága torzít, inkább újra ikonná alakítod az arcokat. Nem akarsz halotti maszkot létrehozni az egyedi személyesség illúziójának megteremtése által. Megszabadulsz az archiváló dokumentumok, kópiák esetlegességétől. Megszabadulsz a maradványoktól, az elillanó pillanatoktól, a

gyűrött fotókban konzervált szellemképektől. A kimevített mulandóságból áradó kísértetiességtől. Nem akarsz megidézni, hanem az elmúlt világból újragyúrva megkeresni valami mindent összetartó alapot. Tüllépve a szubjektumon csak a közöst keresed, azt a közös alapot, amiből te is vétettél. Amiből eredezteted magad, amiből téged is összegyúrta a Teremtő. Remélve azt, hogy az anyagba gyúrt léleknek vannak közös eredői. Átöröklődnek az arcon azok a szépségek, amelyeknek összetevője inkább a gond, az aggodás, a szorongás. Ebből fakad a belátás, a fanyar bölcsesség, amit a ráncok, árkok bonyolult és bejárhatatlan labirintusából kiolvashatnál. A sok örömet és kudarcot átélt ember történetébe beleolvad a generációk boldogsága és gyötrelme. A megfejthetetlenség miatt csak körbejáród, ecsetvonások furcsa jeleivel csak tovább bonyolítod. Azt is tudod már, hogy csak sejtéseid lehetnek, a hieroglifák szövedékeiből nem olvashatsz. Ha közel hajolsz, nem láthatod az egészet. Az árkokban, gödrökben, üregekben bolyongva inkább a kétségbeesés visz előre. Valójában a saját arcodat keresed, a saját eredődet a másik által. Mások által, sokak által, mert a keresés közben torlódnak, keverednek, összeolvadnak az arcok. Túl akarsz lépni az egyedín, az önmagában lévőn, a magányoson, a bezárkózón, az elárvult lélek belső őrlődésén. Mindent egyesíteni lehetetlen, az idealizált üresség csak a felszínesség dekoratív simasága. Nem akard, hogy az arc valamiféle igazság, idea vagy eszme hordozója legyen. Hamis teatralitás helyet az újszülött tisztaságával, az éppen megnyíló tekintet által vizsgálni az arcot. Nem racionálisan hűvös idegenséggel, hanem a befogadás elevenségével. Túl a külső szépség határoltóságán, túl a rideggé dermesztő külszíni idealizmusokon. Megtálálva azt az eszmeiséget, amibe belefér az esendőség. A küzdelmek nyomaiból összerakott arc, ami nem láthatatlan, de rejtett. Rejtettsége miatt úgy tűnhet, hogy felszínre hozatala az arc megmásítása,

GAÁL JÓZSEF: *61. Persona*, 2015, 60×40 cm

az arc kicsúfolása. Az arc feltárása szembesülés, jobb esetben katarzisz, a magból kibontás pedig kétségbeesett megidézés, az újrateremtés hiábavaló próbálkozásával. Rombolás és újraépítés, majd a kételkedés által újra rombolás és építés beláthatatlan láncolata. A rejtett arc is illékony, hiába építéd egymást burkoló rétegekkel, majd hiába sérted fel az általad létrehozott újabb álarcokat. Visszaesik az anyagba, elmerül a sárban, megfoghatatlansága, illékonyága ellenére csak felszántott felület. Mi maradhat? Mi az a kevés öröm, ami a bizonyosság keresése által leülepedhet? Nem a pillanatnyi öröm illékonyága, hanem egy tartós érzés, aminek talán még az öröm is része lehet. A változékonyság ikonarcai, ahogy régebben mondta neked költő barátod, te vagy a negatív ikonok festője.

Egyre többet gondolsz a gyerekkorodra, már több mint fél évszázad telt el. Emlékszel, mikor először idegenként tekintettél önmagadra. Más arcok vonásait láttad önmagadban, arcokat a múltból, saját, átalakuló képmásodat a jövőben. Elkezdted látni önmagadat kívülről. Önmagadba zárva úgy érezted, hogy távolról érkező megváltoztatod ösztönösen cselekvő lényed. Attól kezdve belső magányodban megkettőződted, megszületett másik éneddel

GAÁL JÓZSEF: *Arc II.*, 2016, olaj, karton, 70×50 cm

messziről tekintettél egész életedre. Jól emlékszel arra a pillanatra, mikor kisgyerekként tükröződő arcmásodat kezdted nézni. Téli estéken a párás konyhában a széles padkára könyökölve a jégvirágos kis ablakot kapargatva alakítottad tükröződő arcod. Arcvariánsokat formáztál a jeges fehér ornamentikából és az esti sötétségből. Fintorogva kerestél újabb és újabb karaktert. Végül csak a sötétből kidomborodó képmásod maradt a nyirkosan csillogó ablakon. Az önmaszkírozó mutatványnak vége lett, sötét alakod mögött összezárult a végtelennek tűnő szurokfeketeség függőnye. Zajt hallottál, a kapunyitás halk zörejét. Nem lepódtél meg, mikor egy jól ismert arc olvadt bele tükörképedbe. Nagyanyád a kis ablakhoz közel hajolva kopogott neked. Mosolyogva üdvözölt kintről, csak az arca világított. Sötét ruhája beleolvadt a téli este kormosságába. Tekintete nyugalmat árasztott, már érezted a papírzacskóban hozott krumplis lepények illatát.